

LBRIS

We know
books

Ioan Slavici

NUVELE

LIBRIS

We know

– Se vede c-au lăsat ferestrele deschise! zise ea într-un târziu. Sămțeam eu că nu are să iasă bine; dar așa le-a fost dat!...

Apoi ea luă copiii și plecă mai departe.

(*Novele din popor*, București,
Editura Librăriei Socec, 1881)

CUPRINS

Schiță biografică.....	3
Popa Tanda.....	5
Scormon.....	30
Budulea Taichii.....	38
Moara cu noroc.....	102

Copyright © 2016 Editura ARAMIS,
pentru prezenta ediție

Editura ARAMIS • Redacția și sediul social:
B-dul Metalurgiei nr. 46-56, cod 041833,
sector 4, București, O.P. 82 – C.P. 38
tel: (021) 461.08.10/14/15; fax: (021) 461.08.09/19.
e-mail: office@edituraaramis.ro; office@megapress.ro
Departamentul desfacere: tel: (021) 461.08.08/12/13/16;
fax: (021) 461.08.09/19; e-mail: desfacere@edituraaramis.ro

Ne puteți vizita pe:

www.edituraaramis.ro
www.megapress.ro

Redactor: Iuliana Voicu
Tehnoredactor: Carmen Diana Mateescu
Corector: Adrian Crețu
Ilustrația copertei: Victoria Argint
Coperta colecției: Cristina Dumitrescu

Tipărit la MEGApress

ISBN: 978-606-706-337-0

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SLAVICI, IOAN

Nuvele / Ioan Slavici. - București : Aramis Print, 2016
ISBN 978-606-706-337-0

821.135.1-32

SCHIȚĂ BIOGRAFICĂ

Ioan Slavici (1848 – 1925)

La 18 ianuarie 1848 se naște la Șiria, lângă Arad, Ioan Slavici, al doilea dintre cei cinci copii ai lui Sava și Elenei Slavici.

A urmat școala primară greco-ortodoxă din localitatea natală și liceul maghiar din Arad, pentru ca mai târziu să se dedice studierii dreptului la Universitatea din Budapesta.

A debutat în 1871 în **Convorbiri Literare** și a avut colaborări cu revistele **Speranța**, **Timpul**, **Vatra** și **Tribuna poporului**.

Este autorul unor comedii, povești, nuvele, romane, drame istorice și memorii.

În septembrie 1881 apărea volumul *Nuvele din popor*, în care, pe lângă nuvelele tipărite în periodice, a inclus inedita *Moara cu noroc*. Apariția volumului a marcat o piatră de hotăr în evoluția prozei românești, îndeosebi a nuvelisticii.

De la Slavici am moștenit una dintre cele mai autentice și mai profunde opere memorialistice. Prin nuvelele, romanele și memorialistica sa, Slavici este, alături de ceilalți clasici, scriitorul care a avut o contribuție decisivă la așezarea literaturii noastre în făgașul modernității, fiind un punct de reper nu doar pentru romanul social, ci și pentru cel psihologic.

Dacă Eminescu este considerat părintele poeziei române moderne, iar Caragiale cel al teatrului, Slavici este cel care a pus bazele prozei noastre moderne, alături de I. Creangă.

POPA TANDA

I

Ierte-l Dumnezeu pe dascălul Pintilie! Era cântăreț vestit. Și murăturile foarte îi plăceau. Mai ales dacă era cam răgușit, le bea cu gălbenuș de ou și i se dregea organul, încât răsunau ferestrele când cânta *Mântuiește, Doamne, norodul tău!* Era dascăl în Butucani, bun sat și mare, oameni cu stare și cu socoteală, pomeni și ospețe de bogat. Iară copii n-avea dascălul Pintilie decât doi: o fată, pe care a măritat-o după Petrea Țapului, și pe Trandafir, părintele Trandafir, popa din Sărăceni.

Pe părintele Trandafir să-l țină Dumnezeu! Este om bun; a învățat multă carte și cântă mai frumos decât chiar și răposatul tatăl său, Dumnezeu să-l ierte! și totdeauna vorbește drept și cumpănit, ca și când ar citi din carte. Și harnic și grijitor om este părintele Trandafir. Adună din multe și face din nimica ceva. Strânge, drege și culege, ca să aibă pentru sine și pentru alții.

Mult s-a ostenit părintele Trandafir în tinerețea lui. Școlile cele mari nu se fac numai iac-așa, mergând și venind. Omul sărac și mai are, și mai rabdă. Iară

cu capul se lucrează mai greu decât cu sapa și cu furca. Dar toate s-au făcut și nici n-au rămas lucru zadarnic. Trandafirică a ajuns popă în satul tătâne-său, în Butucani, bun sat și mare, oameni cu stare și cu socoteală, dar la pomeni și la ospețe părintele Trandafir nu mergea bucuros.

Minunat om ar fi părintele Trandafir dacă nu l-ar strica un lucru. Este cam greu la vorbă, cam aspru la judecată: prea de-a dreptul, prea verde-fățuș. El nu mai sucește vorba, ci spune drept în față, dacă i s-a pus ceva pe inimă. Nu e bine să fie omul așa. Oamenii se prea supără când le luăm căciula din cap. Și e bine să trăim bine cu lumea. Aceasta s-a văzut și cu alde părintele Trandafir. Un om ca el nici doi ani n-a putut să stea în Butucani. Când una, când alta: o dată da cu vorba-n săteni, altă dată-n protopop. Și este știut că, mai ales cu protopopul, preoții trebuie să nu facă multă vorbă. Decât vorbele, la protopopi, darurile au mai mult înțeles. Iar asta părintele Trandafir nu voia s-o priceapă.

Nu-i vorbă! drept avea părintele Trandafir. Este numai că dreptul e treaba celor mai mari în putere. Cei mai slabi trebuie să și-l arate pe-ncetul. Furnica nu răstoarnă muntele, dar îl poate muta din loc: încet însă, încet, bucățică după bucățică. Poate că știa părintele că este așa în lume; dar el avea legea lui: „Ce-i drept și adevărat, nici la dracul nu-i minciună!“ Acesta era cuvântul lui; cu acest cuvânt și-a făcut și calea din Butucani... Adecă nu tocmai el a făcut-o, ci sătenii. O vorbă și încă ceva, pentru mai bună înțelegere, la protopop, o cale la episcopie, și aici o vorbă bună de la protopop: lucrurile se fac numai dacă le știm face.

Cu mult, cu puțin, părintele Trandafir fu trimis de la Butucani la Sărăceni – pentru buna înțelegere între credincioși.

Popă-n Sărăceni? Cine știe ce vrea să zică popă-n Sărăceni! Dar așa-i trebuie părintelui Trandafir! Cine vrea să sară peste groapă, arunce-și mai înainte desagii peste ea. Părintele Trandafir n-avea însă decât o nevastă și doi copii: desagii îi erau deșerți. Pentru aceea îi era atât de greu să sară din Butucani la Sărăceni.

*

Pe Valea Seacă este un sat pe care oamenii îl numesc Sărăceni. Un sat „Sărăceni“ pe o vale „seacă“: mai rău nu poate să sune însemnarea unui loc.

Valea Seacă!

„Vale“, pentru că este un loc închis între munți; „seacă“, pentru că pârâul ce și-a făcut cale pe mijlocul văii este sec aproape întregul an.

Iată cum stă valea.

În dreapta este un deal numit Râpoasa. În stânga sunt alte trei dealuri numite: Fața, Gropnița și Aluniș.

Pe Râpoasa cresc stânci; pe Fața sunt holde; pe Gropnița este satul, iară pe Aluniș sunt mormintele satului între aluni și mesteceni.

Așa-n dreapta și așa-n stânga; dar lucrul de căpetenie este tocmai în fund. Aici sunt munții; de aici vine ce vine.

Dincolo, peste Râpoasa, este Valea Răpiții, o vale mai adâncă decât Valea Seacă și numită așa pentru că prin ea curge Răpița. Răpița este supărăcioasă, mai ales în timp de primăvară, iar pârâul de pe Valea Seacă este

un crac al Răpîții. Primăvara, când se topește neaua pe munți, Răpîța se supără, varsă o parte din mânia ei în cracul de pe Valea Seacă, și asta încetează de a mai fi „seacă”. În câteva ceasuri Sărăcenii sunt numai prea bogați în apă. Așa o pat aproape în fiecare an. Când sămănăturile din vale par mai frumoase, Valea Seacă minte cu numele și spală tot ce-i pică în cale.

Ar fi încă bine dacă această năpădire ar ținea numai scurtă vreme. Apa rămâne însă pe vale, formând multe locuri de adăpost pentru neamul broscăresc.

Iară în locul grânelor, pe lângă bălți, cresc răchite și se îmbuibă sălcișul.

Este oare minune dacă în urma acestora sărăcenii s-au făcut cu vremea cei mai leneși oameni?! Este nebun acela care seamănă unde nu poate secera ori unde nu știe dacă va putea ori nu să secere. Pe Fața locul este nisipos, grâul crește cât palma și păpușoiul cât cotul; pe Răpoasa nici murele nu se fac, iar în vale apa mănâncă rodul. Unde nu e nădejde de dobândă lipsește și îndemnul de lucru. Cine lucrează vrea să câștige, iară sărăcenii și-au fost scos gândul de câștig; pentru aceea nici nu se aflau îndemnați să lucreze. Cât puteau, petreceau vremea întinși la răcoare; nu puteau, își mâncau zilele lucrând prin alte sate învecinate. Când venea apoi iarna... vai și amar!

Iar cine e deprins cu răul, la mai bine nici nu se gândește; sărăcenenilor le părea că, decât așa, mai bine nici nu poate fi. Peștele-n apă, pasărea-n aer, cârtița în pământ și sărăcenenii în sărăcie!

Sărăcenii? Un sat cum Sărăcenii trebuie să fie. Ici o casă, colo o casă... tot una câte una... Gardurile sunt de

prisos, fiindcă n-au ce îngrădi; uliță este satul întreg. Ar fi prost lucru un horn la casă; fumul află cale și prin acoperiș. Nici muruiala¹ pe pereții de lemn n-are înțeles, fiindcă tot cade cu vremea de pe dâșii. Câteva lemne clădite laolaltă, un acoperiș din paie amestecate cu fân, un cuptor de imală² cu prispa bătrânească, un pat alcătuit din patru țapi bătuți în pământ, o ușa făcută din trei scânduri înțepenite c-un par cruciș și cu altul curmeziș... lucru scurt, lucru bun. Cui nu-i place să-și facă altul mai pe plac.

În vârful satului, adecă la cel mai înălțat loc, este o alcătuială pe care sărăcenenii o numesc „biserica”. Ce să fie asta? Este o grămadă de groși bătrâni, puși unii peste alții în chip de pereți. În vremile bătrâne, cândva, nu se știe când, acest fel de pereți se aflau cu partea de din sus privind tocmai spre cer; acum însă, nici asta nu se știe de când, ei se află în supusă plecare spre acea parte, care avea să țină locul unui turn. Asta pentru că stâlpii din față, fiind putreziți de când a bătut vântul cel mare, s-au plecat spre răbdătorul pământ, trăgând după sine întreaga alcătuială. Așa a și rămas apoi, fiind biserica, cel puțin în Sărăceni, un lucru de prisos.

Popă? Se zice că nu e sat fără de popă. Pesemne cine-a făcut zicala asta n-a știut de Sărăceni. Sărăcenii erau un sat fără popă. Adecă era sat cu popă, numai că popa lor totdeauna era popă fără sat. Un lucru sigur în felul lui cu Sărăcenii ăștia. Mai că n-a fost încă popă

¹ muruială = lut frământat cu apă cu ajutorul căruia se netezeau pereții (pardoseala) în casele țărănești (*n. ed.*)

² imală = lut amestecat cu paie, folosit la tencuirea pereților (*n. ed.*)

care să fi stat mai mult decât trei zile în Sărăceni; și care a stat mai multă vreme aici s-a curățit de păcate.

Iar-acum părintele Trandafir ajunsese la acest canon de pocăință. El nu mai putea să aștepte că va face ca alții, să vină o zi, să stea alta și să se ducă în a treia. Știa că s-a pus prea rău la protopop pentru ca să poată crede că-l va trimite în alt sat. Iară fără' de sat nu putea să rămână. Popă fără' de sat: roată fără' de car, jug fără' de boi, căciulă pusă într-un vârful de par. Își puse doar de gând ca s-o ieie precum i se face, să facă din nevoie drag și să stea bucuros în Sărăceni. Era un sat cel puțin de nume: nimeni nu putea zice „că e popă fără' de sat“. Și într-adevăr, mai potrivit sat nici cu bobii nu s-ar fi putut găsi. Traista popii se potrivea cu pragul poporenilor.

Chiar de la început, părintele Trandafir a înțeles un lucru: cum că în Butucați era mai bine decât în Sărăceni. Oamenii aveau câte ceva; iară de unde este poți lua. În Sărăceni însă toate încuietorile erau de lemn. Și apoi părintele judeca: popa face treaba satului, iară satul să îngrijească de traista popii.

Multă vreme n-a trecut până ce părintele a început să prindă încredințarea că cu desăvârșire proști n-au fost oamenii care au început cu pomenile și cu ospetele. „Este un lucru folositor – zicea el – când oamenii se adună spre a se mângâia și veseli împreună. Chiar Mântuitorul a început cu pomenile și cu nunta de la Cana Galileii.“ Așa gândea acum părintele Trandafir; dar în Sărăceni nu erau nici pomeni, nici ospete.

„Un lucru! își zise părintele mai în urmă. În satul sărac popa nici spice n-are de unde culege. Câtă vreme

vor fi sărăcenenii leneși, ei vor rămânea săraci și eu flămând!“ Își puse dar de gând ca să facă din poporeni săi oameni harnici.

Omul harnic mănâncă piatră, scoate caș din apa de baltă și seceră fir de grâu unde au crescut cucute.

„Apoi, sfârși popa, când are vaca hrană, ea nu rămâne stearpă!“

Așa a zis; așa s-a pus să și facă.

Un om care n-are ce să mănânce își face treabă din treaba altora. Nici acum nu face bine! Orbul n-ajută pe olog; flămânzii nu-ndreaptă treaba satului: când găștele păzesc stratul, puțin îi rămâne grădinarului. Ei, dar părintele Trandafir e vârtos la cap: unde pleacă, merge și ajunge, ori moare pe drum.

*

În cea dintâi duminică, părintele Trandafir ține o predică înaintea oamenilor ce s-au adunat în număr mare ca să vadă pe popa cel nou. Nu este mai mare mulțumire pentru omul ce dorește binele altora decât aceea când vede că este ascultat de către alții și că vorbele lui prind rădăcini. Gândul bun se-nmulțește, cuprinzând loc în mai multe suflete, și cine îl are și poartă, mai ales atunci dacă îl prețuiește, se bucură când vede că-și face cale-n lume. Părintele Trandafir se simțea norocit într-acea zi. Niciodată el n-a fost ascultat cu atâta luare-aminte ca astă dată. Părea că oamenii aceia ascultă ceea ce știu, dar nu știu bine, și-i sorbeau vorbele cu atâta sete, încât părea că ar voi să-i scoată sufletul, ca ușor să culeagă din el învățătura.

S-a citit în ziua aceea evanghelia asupra fiului rătăcit. Părintele Trandafir a arătat cum Dumnezeu,

în nesfârșita lui iubire de oameni, l-a făcut pe om spre fericire. Fiind omul în lume, Dumnezeu voiește ca el să simtă toate plăcerile curate ale vieții, pentru că numai așa poate să o iubească și să facă bine într-însa. Omul care din vina sa ori în urma altor întâmplări simte numai amar și necazuri într-astă lume nu poate iubi viața și, ne iubind-o, disprețuiește în chip păcătos acest înalt dar dumnezeiesc.

Ce fac însă oamenii leneși, oamenii care nu-și dau nicio silință, care nici mâna nu și-o întind ca să ia darul? Sunt păcătoși! căci nu numai dorințe avem, ci și poște trupești. Poștele cele curate sunt date omului ca să le astâmpere prin rodul muncii; dorințe îi sunt date în suflet ca să cuprindă lume și Dumnezeu în sine și, fericit, să le privească. Lucrarea este dar legea firii omenești, și cine nu lucrează greu păcătuiește.

După aceasta, părintele a arătat cu vorbe care dau gândirilor chip viețuitor cât este de ticăloasă viața unui pieritor de foame, și a dat credincioșilor săi sfaturi, zămislite în mintea lui înțeleaptă, cum ei ar trebui să lucreze în primăvară, în vară, în toamnă și în iarnă.

Oamenii au ascultat; în fețele lor era scrisă vorba părintelui, iară mergând spre casă, ei vorbeau numai despre ceea ce auziseră în biserică și fiecare se simțea ca un om mai mult decât până acuma. Erau poate mulți și de aceia care așteptau numai să treacă sfânta duminică pentru ca în cea dintâi zi de lucru să înceapă.

– Așa popă n-a mai fost în Sărăceni! grați Marcu Florii Cucului, despărțindu-se de vecinul său Mitru.

– Popă, chiar popă, ca la un sat cinstit, răspunse Mitru, ca și când ar fi simțit că satul său cinstit, tocmai cinstit nu este.

Au venit apoi alte dumineci. Părintele Trandafir a mai dat însă îndărăt cu predicile. Chiar în a doua duminică n-avea cui să-i vorbească. Era vremea cam ploioasă și oamenii au rămas pe acasă. Alte dumineci însă era vreme frumoasă: pesemne atunci nu se îndurau oamenii de vreme; le venea greu a se despărți de cerul lui Dumnezeu. Așa câte o babă bătrână, câte un moșneag slab la auz mai avea părintele prin biserică. Adeseori rămânea numai cu Cozonac, clopotarul. Așa nu se face treabă.

Dacă ar fi fost altfel de om, s-ar fi oprit aci. Părintele Trandafir e însă ca și capra în grădina cu curechi. Când îl scoți pe ușă, îți intră prin gard; când astupi gardul, dai că sare peste gard și îți face mai multă pagubă, stricând și streășina gardului. Dar țină-l Dumnezeu! – e numai vorbă! – tot bun om rămâne părintele Trandafir.

– Așteptați! grați el. Dacă nu veniți voi la mine, mă duc eu la voi!

Și apoi porni popa la colindă. Cât e ziua de mare, gura lui nu se mai oprea. Unde prindea oameni, acolo îi ținea la sfaturi. La câmp dai de popă; la deal dă popa de tine; mergi la vale, te întâlnești cu popa; intri-n pădure, tot pe popă îl afli. Popa la biserică, popa la mort, popa la nuntă, popa la vecin: trebuie să fugi din sat dacă voiești să scapi de popa. Și unde te prinde te omoară cu sfatul.

Vrun an de zile a dus-o părintele Trandafir cu sfatul. Oamenii ascultau bucuros; le plăcea să stea de vorbă

cu popa și chiar se prindeau de sfaturi. Atâta însă, și mai departe tot povestea cea veche: știau oamenii cum să facă, dar nu făceau. Părintele se cam necăjea. De la o vreme a fost sfârșit cu sfaturile. Nu era om în sat căruia să nu fi descărcat întreaga sa învățătură: nu mai avea ce să spună.

„Ei! că nu e bine așa! grăi iarăși preotul. Nu merge cu sfatul. Să-ncep cu ceva mai aspru.“

Se începu batjocura. Unde afla un om, părintele Trandafir începea a-l face de răs și a-și bate joc de el în tot chipul. Trece pe lâng-o casă, care nu e tocmai de ieri acoperită: „Măi! dar isteț om mai ești tu! – grăiește către stăpân – și prin vârful casei ai ferestre. Tare iubești lumina și sfântul soare!“

Află o femeie cu cămașa nespălată: „Uite măi! dar de când ați început voi să purtați rochii de postav?“

Se întâlnește cu un copil nespălat: „Auzi, nevastă, mult lictar¹ aveți voi de se mânjesc copiii atât de tare“.

Dă de un om culcat la umbră și-i zice: „...Bun lucru! Bun lucru!“ Iar dacă omul se scoală, îl roagă să nu se lase de lucru, că are copii.

Așa începe și o duce mai departe tot așa. A ajuns treaba într-atâta, încât oamenii cale de-o poștă se feresc din drumul popii. A ajuns ca și ciuma. Dar mai rău decât toate este una: după atâta tândălitură, oamenii i-au pus numele „Popa Tanda“. Apoi Popa Tanda a și rămas.

Vorbind drept, sătenilor numai într-un chip nu le plăcea felul popii. Fieștecare râdea bucuros cu popa de

alții; niciunuia nu-i plăcea, însă, când alții râdeau de dânsul. Așa e firea omului: fiecare pune bucuros șeaua pe iapa vecinului. Și de asta le plăcea părintele Trandafir poporenilor săi; cu atâta însă popa nu se mulțumea. Nici n-a trecut anul, până ce toți oamenii din sat erau batjocoriți; n-a mai rămas de cine să-și bată joc, căci de la o vreme și cei batjocoriți începeau să râdă. Aici apoi s-a sfârșit. A rămas numai una: ca satul să-și bată joc de popa.

Doi ani de zile au trecut fără ca părintele Trandafir să fi mișcat satul înainte, măcar numai atâta cât e de la vorbă până la supărare. Oamenii ajunseseră atât de sfătoși și atât de batjocoritori, încât ziua întregă stau grămezi, câteodată la sfat, câteodată la batjocură. Era lucru minunat: oamenii cunoșteau binele, râdeau de rău, dar nu se urneau din loc.

Ei! spună om cu suflet: să nu se supere părintele Trandafir? Ba să se mânie, greu să se mânie!

El s-a și mâniat. A început să ocărăscă oamenii. Cum a purces la sfaturi, la batjocuri, așa acum la ocări. Unde prindea omul, acolo-l ocăra.

Dar acuma n-a dus-o departe. La început oamenii se lăsau ocărăți. Mai târziu, mai răspundeau și ei câte ceva, așa, pe sub căciulă. În sfârșit, însă, văzând că merge prea gros, începură și ei să ocărăscă pe popa.

De aici înainte trebile se încâlciră. Mergea când cruciș, când curmeziș. Oamenii începură să spună popii vorba că nu se vor lăsa de răs și de ocară, ci vor merge la episcopie și-l vor scoate din sat.

Numai asta îi trebuia popii. Au nimerit-o poporeniile! Să-l scoată din Sărăceni: acuma începu popa cu adevărată ocară.

¹ lictar = magiun (n. ed.)